מט: שלשה שאכלו פרק שביעי ברכות

סג א מיי' פ"ג מהלכות ברכות הל' יג סמג עשין כז טוש"ע או"ח סי' רפד סעיף ד וסי' תכד:
סד ב ג מיי' פ"ט שם הל' יט טוש"ע שם סי' רפד סעי' ו:
סה ד ה מיי' פי"ט מהל' תפילה המוקדשין הלכה ח:
ו מיי' פ"ד מהל' טומאת אוכלין הל' ג והל' יב:
סו ז ח מיי' פ"ב מהל' ברכות הל' כ ד סמג עשין כז טוש"ע או"ח סי' רכט סעיף ג:

תורה אור השלם

1. בְּמַקְהֲלוֹת בָּרְכוּ אֱלֹהִים יְיָ מִמְּקוֹר יִשְׂרָאֵל:
תהלים סח כז

רבינו חננאל

מתני' עד כמה מזמנין עד כדית ר' יהודה אומר עד כביצה. וקיימל"ן בהא כר' מאיר מדפסיק ר' יוחנן בנוהיה דאמר ר' חייא אמר ר' יוחנן דלהוציא רבים ידי חובתן עד שיאכל כדית דגן. ואילולי שהאוכל כדית דגן חייב לברך לא היה מוציא ידי חובתן, דקיימל"ן כל שאינו מחויב בדבר אינו מוציא רבים ידי חובתן. **[וכן מי שיצא מירושלים ונזכר שיש בידו בשר קדש אם עבר צופים** וכו', פי', שם מקום שעומד שם ונופה בכל צד, שורפו במקום שנזכר. ואם לא עבר הצופים חוזר. עד כמה חוזרין ר"מ אומר בין חמץ בין בשר קדש כביצה. ר' יהודה אומר זה וזה בכדית וכו'. ואקשינן והא איפכא שמעינן להו דתנן עד כמה מזמנין עד כדית ר' יהודה אומר עד כביצה, מכלל דלר"מ כדית חשוב ולר' יהודה כביצה. ומשני ר' יוחנן מוחלפת השיטה, כלומר חלף דברי ר' מאיר לר' יהודה ודברי ר' יהודה לר' מאיר כי תני מדבריהם על דבריהם. אביי אמר לעולם לא תיפוך דהתם בסברא פליגי, ר"מ מקיש ליה לטומאה מה טומאה בכביצה אף חזורתו בכביצה, ר' יהודה אומר כנותר מה נותר איסורו בכדית דאכילה כתיב ביה, אף חזורתו, והכא בענין דימון בקראי פליגי, ר"מ סבר ואכלת זו אכילה ושבעת זו שתיה ומצינו אכילה בכדית, ור' יהודה סבר (לא) בענין אכילה שיש בה שביעה ולא תהיה פחות מכביצה]. **מתני'** כיצד מזמנין וכו'. פירוש בשלשה אומר נברך, בשלשה חוץ מן המברך הוא אומר ברכו, והן עונין ברוך שאכלנו משלו. וכן פירוש שאר ענין זו המשנה כולה. **ואמר שמואל לעולם אל יוציא אדם עצמו מן הכלל.** אלא משלשה ומעלה יאמר נברך, ואקשינן עליה הא ברכו תנן, ומשנינן אימא אף ברכו, כלומר מארבעה ומעלה אומר נברך ואם אמר ברכו יצא.

רב נסים גאון

מד סבר חזרתו כטומאתו מה טומאתו בכביצה. עיקרה בתורת כהנים יכול יטמא כל שהוא ת"ל אשר יאכל הא אינו מטמא אלא בכביצה ובגמרא דיום הכפורים (דף פ) אמרינן תניא ר' אומר כל איסוריין שבתורה בכדית חוץ מטומאת אוכלין בכביצה כו' מנלן א"ר אבהו אמר ר' אלעזר דאמר קרא מכל האוכל אשר יאכל אוכל שאתה יכול לאוכלו בבת אחת שיערו חכמים שאין בית הבליעה יתר מביצת תרנגולת ולענין איסורין אמרי' (סוכה ז) ארץ זית שמן ארץ שרוב שיעוריה כזיתים ועיקרו בתורת כהנים אשר תאכל אין אכילה בפחות מכזית ובגמ' דפרק גיד הנשה (חולין דף צז) אמרי' ור' יהודה אכילה כתיבה בה ואכילה בכדית והתם נמי אמר' (שם דף קב) אבר מן החי צריך כזית ס"ש אכילה כתיב ביה ואכילה בכזית וכמוה רבות בתלמוד ומינה דלפיכך לנוגע ולנושא ששיערו חכמים כזית כדתניא בתורת כהנים [בפרשת אמור] והכי איתא בת"כ [שם בפ' שמיני] נבלת תורפה לא יאכל לטמאה בה את שאין לה טומאה אלא אכילה וכו' יכול נבלת בהמה טמא בגדים בבית הבליעה מק"ו ת"ל בה בה אתה מטמא בבית הבליעה ואין אתה מטמא בנבלת בהמה בבית הבליעה א"כ למה נאמר האוכל בכזית אף הנוגע והנושא בכזית: **בשלשה** והוא אומר ברכו. אמר שמואל לעולם אל יוציא אדם את עצמו מן הכלל ואסיקנא דנברך דעדיף למה נהגו העם בספר תורה לומר הקורא ברכו ואינו אומר נברך ופירוקה כי הקורא בס"ת כיון שהצריכוהו לומר המברוך לא יצא מן הכלל והרי בירך הוא תחילה קודם הצבור ובברכת המזון אם הוא אומר ברכו אח שאכלנו משלו הרי הוציא את עצמו מן הכלל והכי אמרינן בתלמוד ארץ ישראל שמואל אמר אני איני מוציא את עצמי מן הכלל התיבון הרי הקורא בתורה אומר ברכו אמר ר' אבין מכיון דהוא אומר המברוך אף הוא אינו מוציא עצמו מן הכלל והוא פירוק יפה וחביב:

אי בעי אכיל ואי בעי לא אכיל. וא"ת והא הוי ר"ח מיומי דלא נהנעות בהון במגילת תענית וי"ל דה"פ אי בעי לא אכיל פת שחיינו בברכת המזון[א] אבל ביום טוב צריך לאכול פת[ב] ותימה דאמרינן בסוכה (פ"ב דף מ.) אי בעי אכיל ואי בעי לא אכיל חוץ מגילה הרמשונה דליף ע"ו ע"ו ומהג המעות[ג] וי"ל דה"פ שאינו צריך לאכול בשביל יו"ט אי בעי אכיל ואי בעי לא אכיל אבל פתח בהטוב והמטיב אם צריך לאכול[ד] וא"ת מנ"מ אם צריך לאכול בשביל יו"ט אי בעי אכיל סוכות[ה] ו) ומיהו אומר רבינו יהודה דנפקא מינה כגון שירדו גשמים ואכלו חוץ לסוכה דהשתא אם לכבוד יו"ט שפיר צריך אם בשביל סוכה ביו"ט לאשון צריך לחזור ולאכול בסוכה לאחר שיפסקו הגשמים דילפינן ע"ו ע"ו מהג המעות אבל בשאר ימים אינו צריך והא דאמרינן בפרק אלו דברים (פסחים ד' סח:) מר בריה דרבינא הוה יתיב בתעניתא כולה שתא משמע שהיה מתענה ביום טוב מפרש ר"י דבתענית חלום קאמר אבל בשאר תעניות אסור וסעודה שלישית של שבת היה מסופק ר"י דשמא אי בעי לא אכיל אלא מיני תרגימא כדפי' ר"ת[ו] דאמרי' בסעודת סוכה ומיהו בכתובות פרק אע"פ (דף סד:) משיב גבי משרה שאמו על ידי שלש שלש סעודות משל שבת ש"כ משמע דאוכל שוות[ז] ועוד כיון דילפינן מ)[ח] ממן[ט] אלמא דשווה הן ומיהו אם אכל סעודה רביעית ובכח של שבת לא הדר לרשת דודאי אי בעי לא אכיל הך סעודה רביעית אלא: י)**עד כמה מזמנין וכו'.** ה"ר ברכת המזון אלא זימון אלא רבותא אשמעינן דאפילו על כזית מזמנין: **אם עבר צופים.** פירש"י בפסחים (פ"ג ד' מט.) מקום שאמו לופים ול"ע דא"כ ה"ל לימנר וכמדמו לכל רוח כדקאמר התם [גג:] גבי מודעיים ולפנים[י] אלא י"ל שאינו מקום[כ] ולופים[ל] הוי לשון לאיה וה"פ אם הרחיק מירושלים כ"כ שאינו יכול לראות ירושלים שורפו במקומו: **רבי** מאיר **סבר ואכלת זו אכילה ואכילה בכזית.** ואומר הר"י דהני קראי אסמכתא בעלמא מיהו דמדאורייתא בעינן שביעה גמורה דלאמר פרק מי שמתו (ד' כ:) וכי לא אשא פיס לישראל וכו'[מ] וכן אמרינן התם בן מנכר לאביו ומוקים לה בנאמן דאכיל שיעורא דרבנן ופירש"י היינו כזית אי כביצה ועוד אי כזית אי כביצה הוי דאורייתא איהו שיעור דרבנן[נא]. וקי"ל בכזית דלפי מה שמחליף רבי יוחנן קאמר רבי יהודה בכזית ור' מאיר ורבי יהודה הלכה כרבי יהודה וגם לאביי דלא מחליף ור"מ אית ליה עד כזית נראה דהלכה כר"מ בכזית אף על גב דבעלמא[נב] ר"מ ורבי יהודה הלכה כרבי יהודה בהא הלכה כר"מ דהא קיים ליה ר' יוחנן בשיטתו לעיל[נג] דאינו מוליא רבים ידי חובתן עד שיאכל כזית[נד] וכן לעיל[נה] גבי שאכל כזית מלח וכן פסק בה"ג ור"ח ושאלתות[נו] ולענין שמיה אומר ר"י דיש להמיר ולברך עליו[נז] אפילו בפחות ממלא לוגמיו אף על גב דלענין יום הכפורים ליתא לא ילפינן מינה לענין ברכה מדע דלענין ברכת המזון בכזית ולענין יום הכפורים עד דהוי דוקא[נח] כדכתבא: **נברך אלהינו** גרסינן ולא גרסינן נברך לאלהינו בגמ"ד דדוקא גבי שיר והודאה כתיב למ"ד כמו שירו לה' שודו לה' אבל גבי ברכה לא מצינו ולא גרסינן נברך לאלהינו בגמ"ד דדוקא גבי שיר והודאה כתיב למ"ד כמו שירו לה' שודו לה' אבל גבי ברכה לא מצינו **אמר** ר"ע מה מצינו בבית הכנסת אחד עשרה וכו'. משמע דרבי יוסי הגלילי מודה בבית הכנסת מדקאמר מה מצינו וכו' כלומר שאתה מודה לי ומאי שנא דפליגי בברכת המזון ומודו בבית הכנסת ויש לומר דודאי לא חלקו בין עשרה למאה בתפלה אלא נכנסים ואלו יוצאים ואלו מתעתיה דש"ל אבל בברכת המזון שהן קבועים ומעורבין שם יחד אין לטעות בזה שאין יוצאין עד לאחר ברכת המזון: **לעולם** אל יוציא אדם את עצמו מן הכלל. ופריך בירושלמי מן הקורא בתורה ומן המזן שאומר ברכו ומפרש כיון שאומר המברוך אין זה מוציא עצמו מן הכלל:

תנן בשלשה והוא אומר ברכו. ק"ד שהתם דברכו עדיף משום דברכו היינו לוי לברך את השם אבל נברך אינו מוציא עצמו מן הכלל:

והדר לרישא אמר ליה מאי טעמא עביד מר הכי אמר ליה דאמר רבי שילא אמר רב טעה חוזר לראש והא אמר רב הונא אמר רב טעה אומר ברוך שנתן אמר לו לאו איתמר עלה אמר רב מנשיא בר תחליפא אמר רב לא שנו אלא שלא פתח בהטוב והמטיב אבל פתח בהטוב והמטיב חוזר לראש אמר רב אידי בר אבין אמר רב עמרם אמר רב נחמן אמר שמואל טעה ולא הזכיר של ראש חדש בתפלה מחזירין אותו [א]בברכת המזון אין מחזירין אותו אמר ליה רב (ו) אבין לרב עמרם מאי שנא תפלה ומאי שנא ברכת המזון אמר ליה אף לדידי קשיא לי ושאילתיה לרב נחמן ואמר לי מיניה דמר שמואל לא שמיע לי אלא נחזי אנן תפלה דחובה היא מחזירין אותו ברכת מזונא דאי בעי אכיל אי בעי לא אכיל אין מחזירין אותו אלא מעתה [ב]שבתות וימים טובים דלא סגי דלא אכיל הכי נמי דאי טעי הדר אמר ליה אין דאמר רבי שילא אמר רב טעה חוזר לראש והא אמר רב הונא אמר רב טעה אומר ברוך שנתן לאו איתמר עלה [ג]לא שנו אלא שלא פתח בהטוב והמטיב אבל פתח בהטוב והמטיב חוזר לראש: עד כמה מזמנין וכו': למימרא דרבי מאיר חשיב ליה כזית ורבי יהודה כביצה והא איפכא שמעינן להו (ז)דתנן [ד]וכן מי שיצא מירושלים ונזכר שהיה בידו בשר קדש אם עבר צופים שורפו במקומו ואם לאו חוזר ושורפו לפני הבירה מעצי המערכה עד כמה הם חוזרים רבי מאיר אומר זה וזה בכביצה ורבי יהודה אומר זה וזה בכזית אמר רבי יוחנן מוחלפת השיטה אביי אמר לעולם לא תיפוך הכא בקראי פליגי ר' מאיר סבר [ה]ואכלת זו אכילה ושבעת זו שתיה ואכילה [ו]בכזית ורבי יהודה סבר ואכלת ושבעת אכילה שיש בה שביעה ואיזו זו כביצה התם בסברא פליגי ר' מאיר סבר חזרתו [ז]כטומאתו בכביצה אף חזרתו בכביצה ור' יהודה סבר חזרתו כאיסורו מה איסורו בכזית אף חזרתו בכזית: **מתני'** כיצד מזמנין [ח]בשלשה אומר נברך בשלשה אומר ברכו ואחד עשרה ואחד עשרה רבוא במאה הוא אומר נברך ה' אלהינו במאה והוא אומר ברכו ובאלף הוא אומר נברך לה' אלהינו אלהי ישראל באלף והוא אומר ברכו ברבוא אומר נברך לה' אלהינו אלהי ישראל אלהי צבאות יושב הכרובים על המזון שאכלנו ברבוא והוא אומר ברכו כענין שהוא מברך כך עונים אחריו ברוך ה' אלהינו אלהי ישראל אלהי צבאות יושב הכרובים על המזון שאכלנו ר' יוסי הגלילי אומר לפי רוב הקהל הם מברכים שנאמר [ט]במקהלות ברכו אלהים ה' ממקור ישראל אמר ר' עקיבא מה מצינו בבית הכנסת אחד מרובים ואחד מועטים אומר ברכו את ה' רבי ישמעאל אומר ברכו את ה' המבורך: **גמ'** אמר שמואל [י]לעולם אל יוציא אדם את עצמו מן הכלל תנן בשלשה והוא אומר ברכו אימא אף

אף [כ]אמר ר' יוחנן בשיטתו לעיל[ל] דאינו מוליא רבים ידי חובתן עד שיאכל כזית[מא] וכן לעיל[מב] גבי שאכל כזית מלח וכן פסק בה"ג ור"ח ושאלתות[מג] ולענין שמיה אומר ר"י דיש להמיר ולברך עליו[מד] אפילו בפחות ממלא לוגמיו אף על גב דלענין יום הכפורים ליתא לא ילפינן מינה לענין ברכה מדע דלענין ברכת המזון בכזית ולענין יום הכפורים עד דהוי דוקא[מה] כדכתבא: **נברך אלהינו** גרסינן ולא גרסינן נברך לאלהינו בגמ"ד דדוקא גבי שיר והודאה כתיב למ"ד כמו שירו לה' שודו לה' אבל גבי ברכה לא מצינו ולא גרסינן נברך לאלהינו בגמ"ד דדוקא גבי שיר והודאה כתיב למ"ד כמו שירו לה' שודו לה' אבל גבי ברכה לא מצינו **אמר** ר"ע מה מצינו בבית הכנסת אחד עשרה וכו'. משמע דרבי יוסי הגלילי מודה בבית הכנסת מדקאמר מה מצינו וכו' כלומר שאתה מודה לי ומאי שנא דפליגי בברכת המזון ומודו בבית הכנסת ויש לומר דודאי לא חלקו בין עשרה למאה בתפלה אלא נכנסים ואלו יוצאים ואלו מתעתיה דש"ל אבל בברכת המזון שהן קבועים ומעורבין שם יחד אין לטעות בזה שאין יוצאין עד לאחר ברכת המזון: **לעולם** אל יוציא אדם את עצמו מן הכלל. ופריך בירושלמי מן הקורא בתורה ומן המזן שאומר ברכו ומפרש כיון שאומר המברוך אין זה מוציא עצמו מן הכלל:

תנן בשלשה והוא אומר ברכו. ק"ד שהתם דברכו עדיף משום דברכו היינו לוי לברך את השם אבל נברך אינו מוציא עצמו מן הכלל:

מסורת הש"ס

א) [פסחים מט. ודף פח:, ב) [יומא עט:], ג) [סד פפ.], ד) [פסחים מט:] פס. קצת.], ה) כס"ל לתא זה, ו) [לקמן נ.], ז) [ועי' היטב תוס' סוכה כז. ד"ה לי בגין], ח) [שבת קח:], ט) שיך למשנה לעיל מה., י) כפ"ל מודיעים ולמון. וכ"ה במשנה, כ) [עירובין מו:], ל) [מת.], מ) [לח:], נ) ס' תתרי קודם סימן נב, ס) [וע"ע תוס' יומא עט. ד"ה ולא גיך בתרומות],

הגהות הב"ח

(א) גמ' אמר ליה רב אידי בר אבין לרב עמרם מאי שנא:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה אם עבר צופים כו' הוי לשון ראיה. עי' לקמן סא ע"ב בכס"ש ד"ה מן מלפיה: תוס' ד"ה ר"ש בבר בו' ולענין שתיה אומר ר"ל דיש לחסרר ולברך. ק"ל היאך שיך לתמיר לגבך הא בברכה ספיקא לתקל וצ"ע:

מוסף רש"י

שהיה בידו בשר קודש. עמו בדרך ונפסל ביוצא. שמחלת קדשים קלים חומא יומלים (פסחים מט.). אם עבר צופים. שם כפר שיטל לחמת בית המקדש משם (שם) ומשם הלאה אינו יכול לחזור (שם פא:). שורפו במקומו. לא הטרימוהו לחזור ולשורפו בירושלים הוחל וכבר נתחתך הרבה, ומש"ג דקי"ל נפקיק כל שעה (שם כד.) דמתקום אחילת קדשים שם שריפתן מתקדש בחם שדרף (שם פא:). ואם לאו חוזר ושורפו. כלומרן נקדש שדרף דמתקום אחילתו שריפתו (שם מט.). מוחלפת השיטה. התנא שמילדן טעה בחמת מהן והחליף שיטתו (פסחים נה.). ואכילה בכזית. משמע (יומא פא.). חזרתו כטומאתו. ומלרכנן היא ומשיטר טומאתו אמתמטה. ומומאת אוכלין בכביצה (פסחים מט: וכנע"ז שם פח.). כאיסורו. של חמץ, ובשר קודש נמי מנמנפסל ביוצא אסור בחמלה (שם נ.). מה איסורו בכזית. שיעור איסור אוכלים שהוא שייב עליו בכזית (שם פח.). ישב הכרובים. כמו שנאמר (שמות כה) ונועדתי לך שם (תהלים פ ב.).

מוסף תוספות

א. אלא מיני תרגימה דאינו טעון ברכה לאחריו שיזכיר בה מעין המאורע. רש"ש. ב. משום שמחה, כדאמרינן חלקה חציו לאכילה וחציו לבית המדרש, ועיקר האכילה הוא הלחם. תוס' הלמ"ש. ג. וע"כ היינו דלא אכיל פת כלל, דאי אכיל פת חייב לאכול בסוכה שם. ד. הא דקאמר בסוכה מכאן ואילך רשות דאי בעי לא אכיל ה"ק, רשות משום סוכה, אבל לעולם חובה הוא משום שמחת י"ט. שם. ה. [ד]הא בהא תליא דכיון שהוא אוכל צריך שיאכל בסוכה. שם. ו. והילכך אם טעה באותה עבודה אין מחזירין אותו. רש"ש. ז. [ד]אף היא צריכה פת. שם. ח. מדכתיב תלתא היום גבי מן שהוא במקום פת. תוס סוכה כ. ד"ה ממיי. ט. אלא שם כללי בכל מקום שיכול לראות בית המקדש משם. תוס' הלמ"ש. י. שאני אמרתי דאכלת ושבעת והם החמירו עד כזית ועד כביצה, משמע דהני שיעורי דרבנן. תוס' ר"י שילפון. יא. [הא] לענין ברכה דלאחריו לא מצינו שום שיעורא אלא כזית לר"מ וכביצה לר' יהודה. תוס' סוכה כו: ד"ה ולא. יב. דאלמא בכזית דגן חייב ברכה לעצמו והילכך מוציא את הרבים ידי חובתן. רש"ש. יג. אבות יין על הנפן ועל פרי הגפן. תוס' שם. יד. גבי ברכה אשכחן דכתיב ברכו את ה', וריבוי דוד את ה', ברכה בלמוד לא אשכחן. מלר ר"ע גאון הל' סעודה.

תלמוד בבלי מהדורת נהרדעא החדש, באדיבות הוצאת ח. וגשל, © כל הזכויות שמורות

לף ברכו. ספיר דמי ומיהו טוב לו להיות בכלל המברכים: **פגינא.** סייעתא לשמואל: **ששה נחלקין.** אם רצו ליחלק לשתי חבורות ולזמן אלו לעצמן ואלו לעצמן רשאין הן שהרי יש זימון כאן וכאן: **עד עשרה.** כלומר וכן ז' וכן ח' לשתי חבורות וכן ט' לשתי חבורות או לשלשה עד עשרה אבל אם היו עשרה אינה עליהן הזכרת השם ואם יחלקו לא יהיה שם הזכרה אין נחלקין עד שיהיו שם עשרים: **ה"ג ואי אמרת ברכו עדיף אמאי ששה נחלקין.** אם ירצו אם מעיקרא יכולין לומר ברכו והשתא תו לא אמרי: **אלא נאו ש"מ.** אף ברכו קאמר מתני' וכיון דמתני' אף ברכו קאמר מסתברא היא שטוב לו לאדם להיות מן המברכים וסייעתא דשמואל. וגירסא הכי איתא **ששה** (ג) **עד עשרה ואי אמרת ברכו דוקא אמאי ששה נחלקין אלא נאו ש"מ אף ברכו ש"מ: פג"ה.** דמתני' אף ברכו קאמר: **והנקדנין.** דווקנין תופסין אותו על שהוליא עצמו מן הכלל: **ומטוטו הרי זה טוב.** שממעט בתגמוליו של מקום דמשמע דבר מועט כדי חייס: **נשאלה שאלו.** שהשואל שואל כעני על פתח שאינו מריס ראש לשאול שאלה גדולה: **הרחב פיך.** לשאול כל תאותך: **חייס ה"ז טוב.** דהוליא עצמו מן הכלל: **מפני איפכא.** חייס עדיף שכולו את כל בני עולם: **נברך שאכלנו משנו.** משמע שהוא ימידי שהכל אוכלים משלו: **למי שאכלנו משנו.** משמע מרובים הן זה את זה וזה זן את זה ולפי דבריו מברך את בעל הבית: **הפס מוכחא מילתא.** דבמעשה נפיס ליכא למימר מרובין: **לדתנן על המזון שאכלנו.** ולא קתני (ד) משלו: **ואידך.** עובדיס ממקום נפקא ואנן ממקהלות דרשינן: **הלכה כר"ע.** בבהמ"ז דאחד עשרה ואחד עשרה רבוא: **מברכינן אלפא אלפא.** ריש גלותא מאריך בסעודתו ואנן כל ג' וג' שגמרו סעודתן מזמנין בקול נמוך ויושבין אחר הברכה עד שגמר ריש גלותא ויזמנו הוא ויושבין אצלו בקול רם. ולקמן פריך ומיפקו בברכה דריש גלותא: **שמע ריש גלותא.** אם היו מזמנין י' י' היה צריך המברך להגביה קולו ושמע ריש גלותא ויחיה לו שאנו עושין חבורה לעצמנו בפרהסיא. אע"ג דמפקי נפשייהו מידי זמון של הזכרת השם וכי הדר מזמן ריש גלותא בהזכרת השם לאו אינהו נפקי ביה דאמר רבה תוספאה לאין זמון למפרע אפ"ה ניחא להו בהכי משום דאווזי כולי עלמא שהיו שם מסובין רבים ואין קול המברך נשמע: **וכריך לדעתיה.** לעצמו בלא זימון: **למפרע.** משביך וידי זמון לא יצא: **פטיר.** כלי חרס דתמר (ע"ז ד' נג:) הני פתיותא דני מכסי: **בהדי פלוגתא נמה לך.** טוב לך לחוס דברי רבי ישמעאל שאף ר"ע מודה דכי אמר המברוך טפי עדיף אצא שאין צריך: **מתני' אין רשאין ליחלק.** לאתמיהו להו בזמון: **וכן ד'.** אין הג' מזמנין והיחיד יחלק מהם לאיהו נמי איקבע בחובת זמון: **ששה נחלקים.** כדי זמון לבאן וכדי זמון לבאן: **עד עשרה.** אבל עשרה אין נחלקים לאתמיהו להו בזמון הזכרת השם עד שיהו עשרים ואז יחלקו אם ירצו לשתי חבורות: **גמ' ג' שבאו משלש חבורות.** וכדמפיס רב חסדא שבאו מג' חבורות של ג' בני אדם בכל חבורה ונתמיהו אלו בזמון ועמד אחד מכל חבורה ונעטרפו אלשה לחבורה אחת מיתיין לזמן ואין רשאין ליחלק שכבר הוקבעו ואפי' לא אכלו אלו השלשה משלשטרפו יחד שכבר גמרו סעודתן עם הראשונים: ולא

אף ברכו ומ"מ נברך עדיף דאמר רב אדא בר אהבה אמרי בי רב תנינא ו' נחלקין עד י' אי אמרת בשלמא נברך עדיף מש"ה נחלקין אלא א"א ברכו עדיף אמאי נחלקין אלא לאו ש"מ נברך עדיף ש"מ תניא נמי הכי [6]בין שאמר ברכו בין שאמר נברך אין תופסין אותו על כך [5]והנקדנין תופסין אותו על כך [3]ומברכותיו של אדם ניכר אם ת"ח הוא אם לאו כיצד רבי אומר ובטובו הרי זה ת"ח [8]ומטובו ה"ז בור א"ל אביי לרב דימי והכתיב [1]ומברכתך יברך (את) בית עבדך לעולם בשאלה שאני בשאלה נמי הכתיב [2]הרחב פיך ואמלאהו ההוא בד"ת כתיב תניא רבי אומר בטובו היינו הרי זה ת"ח [3]חיים הרי זה בור [7]נהרבלאי מתני איפכא ולית הלכתא כנהרבלאי אמר רבי יוחנן נברך שאכלנו משלו הרי זה ת"ח [3]למי שאכלנו משלו הרי זה בור אמר ליה רב אחא בריה דרבא לרב אשי והא אמרינן [9]למי שעשה לאבותינו ולנו את כל הנסים האלו א"ל התם מוכחא מילתא מאן עביד ניסי קודשא ב"ה א"ר יוחנן [6] ברוך שאכלנו משלו הרי זה ת"ח [4]על המזון שאכלנו הרי זה בור [10]א"ר הונא בריה דרב יהושע לא אמרן אלא בג' דליכא שם שמים אבל בעשרה דאיכא שם שמים מוכחא מילתא כדתנן כענין שהוא מברך כך עונין אחריו ברוך ה' אלהי ישראל אלהי הצבאות יושב הכרובים על המזון שאכלנו: אחד עשרה ואחד עשרה רבוא: הא גופא קשיא אמרת אחד עשרה ואחד עשרה רבוא אלמא כי הדדי נינהו והדר קתני במאה אומר באלף אומר ברבוא אומר אמר רב יוסף לא קשיא הא ר' יוסי הגלילי הא ר"ע דתנן ר' יוסי הגלילי אומר לפי רוב הקהל הם מברכין שנאמר [3]במקהלות ברכו אלהים: אר"ע מה מצינו בבית הכנסת וכו': ור"ע האי קרא דרבי יוסי הגלילי מאי עביד ליה לכדתניא [11]היה ר' מאיר אומר מנין שאפי' עוברין שבמעי אמן אמרו שירה על הים שנאמר במקהלות ברכו אלהים ה' ממקור ישראל ואידך ממקור נפקא אמר רבא [12]הלכה כר"ע רבינא ורב חמא בר בוזי אקלעו לבי ריש גלותא קם רב חמא וקא מהדר אבי מאה א"ל רבינא לא צריכת הכי אמר רבא הלכה כר"ע אמר רבא [13]כי אכלינן רפתא בי ריש גלותא מברכינן ג' ג' וליברכו י' י' שמע ריש גלותא ואיקפד וניפקו בברכתא דריש גלותא איידי דאווישו כ"ע לא שמעי אמר רבה תוספאה [14]הני ג' דכרכי רפתא בהדי הדדי וקדים חד מינייהו ובריך לדעתיה אינון נפקין בזמון דידיה איהו לא נפיק בזמון דידהו [15]לפי שאין זמון למפרע: ר' ישמעאל אומר: רפרם בר פפא איקלע לבי כנישתא דאבי גיבר קם קרא בספרא ואמר ברכו את ה' ואשתיק ולא אמר המבורך אוושו כ"ע ברכו את ה' המבורך אמר רבא פתיא [16]אוכמא בהדי פלוגתא למה לך ועוד [17]הא נהוג עלמא כרבי ישמעאל: **מתני'** [18]ג' שאכלו כאחת אינן רשאין ליחלק וכן ד' וכן חמשה ו' נחלקין עד עשרה ועשרה אין נחלקין עד כ' [19]שתי חבורות שהיו אוכלות בבית אחד בזמן שמקצתן רואין אלו את אלו הרי אלו מצטרפין לזמון ואם לאו אלו מזמנין לעצמן ואלו מזמנין לעצמן אין מברכין על היין עד שיתן לתוכו מים דברי ר' אליעזר וחכ"א מברכין: **גמ'** מאי קמ"ל תנינא חדא זימנא [20]ג' שאכלו כאחת חייבין לזמן הא קמ"ל כי הא דאמר רבי אבא אמר שמואל [21]ג' שישבו לאכול כאחת ועדיין לא אכלו אינן רשאין ליחלק [22] ל"א אמר רבי אבא [א] אמר שמואל הכי קתני [23]ג' שישבו לאכול כאחת אע"פ שכל אחד ואחד אוכל מכברו אינן רשאין ליחלק אי נמי כי הא דרב הונא דאמר רב הונא [24]ג' שבאו מג' חבורות אינן רשאין ליחלק אמר רב חסדא והוא שבאו מג' חבורות של ג' בני אדם [25]אמר רבא ולא

אלא ש"מ נברך עדיף. לאו דוקא עדיף אלא כי הדדי נינהו [8] ועדיף היינו תשוב [9] כמו הקיצא עדיף וג"ש עדיף פ' איזהו מקומן (ד' מח.) ר"ל דהקיצא תשוב ואין נצטוו מפני הג"ר [2] וה"ל קאמר נברך תשוב כמו ברכו ולפיכך לא יוציא עצמו מן הכללא [3] והקונטרס מוחק עדיף ומיהו אתי שפיר עדיף כדפי': **על** המזון הרי זה בור. דמשמע דמברך לבעל הבית המאכילו דאי לרחמנא למה הוא מזכיר מזון בלא מזון יש הרבה לברכו:

אמר רבא הלכה כר"ע. פירש ר"ח דהכי קיי"ל והלכך בין בעשרה בין במאה בין בבבוא אומר נברך אלהינו על המזון שאכלנו אבל בג' לא יזכיר על המזון דלמאר לעיל וגם בעשרה אם אינו רוצה להזכיר על המזון הרשות בידו [7] ואומר ובטובו תיימו: **שלשה** שישבו **לאכול כאחד.** אף על פי שהיו חלוקין בלבד שכל אחד ואחד אוכל מלבכרו אינן רשאין ליחלק כלומר אף על פי שהן חלוקין בלבכרות וס"ל אין זה ברוף ולא חל עליהם חובת זימון אפ"ה אינן רשאין ליחלק [8]:

[9] **אבל אי אקדימו ואזמינו עלייהו ברובתייהו.** פי' שאכל כל אחד מהשלשה והפסיק לשתים שהיו מסובין עמו עד הזן כדאיתא לעיל (דף מה:) פרח חובת זמון מעליהם כלומר פטורין מן הזמון ושאין עתה ליחלק ורש"י לא פירש כן: שחלקוה

עין משפט
נר מצוה

סז א ב ג ד (ה) טוש"ע או"ח סי' קצב ס"ג:
ה [מיי' פ"ב מהל' ברכות הלכה ד]:
סח ו טוש"ע או"ח סי' קצב סעיף ב:
סט ז מיי' שם הל' יד סמג עשין מז טוש"ע או"ח סי' קלד סעיף ח:
ע ח מיי' פ"ט מהלכות תפלה הלכה ג וש"ל הלכה ה סמג עשין יט טוש"ע או"ח סי' מ סעיף ג [וסי' קלט סעיף ז]:
עא ט מיי' פ"ב מהל' ברכות הל' י סמג עשין מז טוש"ע או"ח סי' קצב סעיף ב:
עב י מיי' שם הלכה יב סמג שם טוש"ע או"ח סי' קצב סעיף ג:
עג כ ל מיי' שם הל' יא סמג שם טוש"ע או"ח סי' קצב סעיף ד:
עד מ נ מיי' שם טוש"ע או"ח שם סעיף ה [ו]:

רבינו חננאל

ובא רב אדא בר אהבה לקיים דברי שמואל דדייק מדקתאני ששה נחלקים ואומ' כל חבורות שלשה נברך ואל אמ' אין להם להחלק כי ששה צריכין לומר ברכו, שמע מינה נברך עדיף שמע מינה. והנוקדנין תופשין אותו על כך. פי' המדקדקים שלא בדבר צורך. ובלשון ערבי קורין אותו אלמנקאר, כגון תרגול המנקר באשפה. ירושלמי: ובאיש לר' זעירא בגין דצווח ר' יעקב ב"ר אחא לר' חייא בר ווה נוקרא. אמר רבא הלכה כר"ע. הכי קיימא לן והילכתא בין עשרה בין מאה בין רבוא אומרים נברך אלקינו, ואם ירצה יאמר על המזון שאכלנו משלו, ואם אינו רוצה להזכיר על המזון הרשות בידו, אבל בשלשה לא יזכיר על המזון. **מתני'.** ג' **שאכלו כאחת אינם רשאים ליחלק.** ואקשינן מאי קמ"ל הא תנינן חדא זימנא. ומשנינן הא קמ"ל כדר' אבא אמר שמואל ששלשה שישבו לאכול אף על פי שכל אחד אוכל מכברו, אינן רשאין ליחלק. אי נמי כרב הונא שאמר שלשה בני אדם שבאו משלש חבורות של שלשה בני אדם, אינן רשאין ליחלק. [ליתנא אחרינא וכו']. ה"ג ר"ח: אמר רבא בר שמואל הכי קתני.

תורה אור השלם

1. וְעַתָּה הוֹאֵל וּבָרֵךְ אֶת בֵּית עַבְדֶּךָ לִהְיוֹת לְעוֹלָם לְפָנֶיךָ כִּי אַתָּה אֲדֹנָי אֱלֹהִים דִּבַּרְתָּ וּמִבִּרְכָתְךָ יְבֹרַךְ בֵּית עַבְדְּךָ לְעוֹלָם:
שמואל ב ז כט
2. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֶיךָ הַמַּעֲלֶךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם הַרְחֶב פִּיךָ וַאֲמַלְּאֵהוּ: תהלים פא יא
3. בַּמְקָהֲלוֹת בָּרְכוּ אֱלֹהִים יְיָ מִמְּקוֹר יִשְׂרָאֵל:
תהלים סח כז

הגהות הב"ח

(א) גמ' ל"ל יומנו כרוך שאכלנו, נ"ב ונאסר"ש (מגיה) [הגריסא] **נברך** וקאי דר' יומנו על נברך: (ב) שם אין רשאין ליחלק (נ"ש פ"ר אמת וכו' מבכרו לעצמו אינן רשאין ליחלק) תפ"מ וכ"ב כך היא גי' האלפסי: (ג) רש"י ד"ה נחלקין עד עשרה: (ד) ר"ח דלמגן וכו' משלו נ"ב כאמר"ש (מגיה) [הגריסא] נ"ב שלו וכן במשנה:

הגהות הגר"א

[א] גמ' נ"מ אמר ר' אמת. נ"ב כאן ני' מתחלפות הרמ"ש נ"ב לה ורי"ף נ"ב לרשותה:

מוסף רש"י

מנין שאפילו עוברין כו' שנאמר במקהלות. כשנקהלו על הים, ממקור ישראל. אף אותם שנמקור (סוטה לא.). **פתיא אוכמא.** כלי אחוז כמו (ע"ז נג:) הני פתיותא דני מיכסי אוכמא, שנאחוז ע"י מלאכה. כלומר גם אתה רגיל ותדיר בתורה, כמו (לעיל מח.) מוסולו ניתן ניכר שאתמי אתה, חכמה מפותרה בכלי מכוער (עי' תענית ז.) דרכן של תלמידי חכמים שמלטערין על לימוד תורה ואינם מכנסים כנדיהם (ע"ז מז:).

מוסף תוספות

א. דליכא למשמע מהכא דנברך עדיף, אלא הא דאי שמעינן דברכו לא עדיף מנברך. תוס' הרא"ש. ב. כי גם הם חשובים הם כזה. שם. ג. כיון ששניהם חשובים ושוים טוב לו לאדם שלא יוציא עצמו מן הכלל. שם. ד. אלא אם רצה לומר אומר. רשב"ם. ה. שאע"פ שכל א' אוכל מכברו אפילו כן מצטרפים, כיון דישבו לאכול כאחד. שם.

תלמוד בבלי מהדורת נהרדעא החדש, באדיבות הוצאת ה. וגשל, © כל הזכויות שמורות

שחלקוה אחין או שותפין טהורה. תימה דאמר בסוכה (פ"ק דף טז.) מנה מעומאה אבריס כגון אריכה ושתי כרעיים. ולי נראה דהתם מיירי שיכול[ב] להחזירה כאשר בתחלה ולתקנה שהכרעים בעין והדיוט יכול להחזירה. וא"ת אמאי לא פריך הכא מכל כלי שנשבר וטהור אלמא כיון דפגומה פרח לה טומאה ול"ל דשאני התם שאינו ראוי עוד להשתמש הכלי יחד ולקבל טומאה אפילו מכאן ולהבא ולא הוי דומיא דשלשה בני אדם דהוו ראוים עוד להשתמש לזמון:

שמש מצרפן לזמון. וה"ה בשני בתים[א] ובני אדם עומדים ומשמשין מזו לזו מצטרפין[ב] וכן איתא בירושלמי ובלבד שישמעו ברכת המזון מפי המברך והא דקתני במתני' בית [אחד] משום חדוש דסיפא דאפילו בבית אחד אם לא[ג] אין מזמנין וכן בבית חמנים כשאוכלים בחופה בב' בתים ובני אדם משמשין מזו לזו מצטרפין ובלבד שישמעו ברכת המזון מפי המברך: **בורא** פרי העץ ונוטלין ממנו לידים. פירש"י כי לא נתן לתוכו מים לא הוי אלא כמי פירות ומכאן משמע דמי פירות כשרין לנטילת ידים ויש לחלק[א] בין הני דאמרינן בפרק כל הבשר (דף קז.) לחזותא קפדינו[ד] ומיהו יש מפרשים לנטילת ידים בעינן מים לכתיב וידיו לא שטף במים[ה]:

כמאן אזלא הא דאמר שמואל וכו' **בר' אליעזר.** לכאורה משמע ממילי דאמר ר"א נוטלין וכו'. ומימה דאמרינן בפרק במה טומנין (ל' נ:) אימר דאמר שמואל במידי דלא ממאים במידי דממאים מי אמר וא"כ היכי מוקים לה הא דשמואל כר"א דהא יין מידי דממאים בנטילת ידים ובמידי דממאים מודה שמואל ועוד קשה דהכא משמע דאין הלכה כשמואל מדמוקי לה כר"א ובפרק שני דביצה (ד' כא.): קאמר אמתא דגמ' דסופני[ו] לאיתויה בי"ט דמטלטלין להו אגב רפתא[ז] כשמואל משמע דקי"ל כוותיה וי"ל דהכא לא קאמר אלא לדברי ר"א[ח] דסבר לה כשמואל ועדיפא מייני קאמר שמתיר אפילו היכא דממאים ולא נחת כאן אלא לפרש טעמא דר"א כדפירשנו ובה"ג אמר דהלכה כדבון דהכא והלכה כמי כשמואל דכי קאמר שמואל הני מילי מידי דלא ממאים אבל מידי דממאים לא[ט] ודלא כפי' (ז) ר"ת שפסק דלא כשמואל מדמוקי ליה כר"א אלא ודאי קיימא לן כשמואל כדפירשנו וא"כ מותר לסמוך הקערה בפת היכא דלא ממאים[י] וי"ל דלריך לאכלו אח"כ ויש נוהגים לאכול דייסא בפת הוחיל ואוכלין הפת אח"כ אבל במס' סופרים אוסרו דאמרינן במס' סופרים (פ"ג) אין אוכלין אוכלין באוכלין אא"כ היה אוכלן בבת אחת ושמא היא דלא כשמואל[יא]: **מודים חכמים לר"א שאין מברכין עליו עד שיתן לתוכו מים.** תימה דאמרינן לקמן ד' דבריס נאמרו בכוס של ברכה מי ומלא[יב] וי"ל[יג] דבעינן שיתנו מי לתוך הכוס[יד] ואח"כ ימזגנו[טו] אי נמי בעינן מי מן הכתים[טז] אי אמר שמא כדאיתא במכות (ד' טז.): ריסקן ע' נמלים ואחד מי וכו' אלמא דאותו מי היינו אלא[יז] ה"נ בעינן שיהא הכוס אלא בלא[יח] שבירה: **למאי** חזי. פי' ולמאי אמתני לעילוא ומשני לקולייטי[יט] וכן הלכה כרבנן דיין אי מברכין עליו בורא הפת לדאמרינן (פסחים קח.): שמאן אי יאמר:

אין זורקין **את האוכלים.** בהני אלא מודה שמואל אין מעבירין כוס מלא על הפת וגם אין מוחקין עליו בשר אי ואין זורקין את הפת אפילו לא ממאים וכן אבר אוכלין אסור לזרוק במידי דממאים: **ולא** בימות הגשמים. אע"פ שבאגוזים אין האוכל נמחק בתוכו מ"מ כשהן עופלים בעיטו ונמאסים ומיהו עכשיו שדרכן לזרוק מעיט בצית חמנים צריך לזהר שלא יזרקום אלא במקום נקי[כ]: מעיקרא

ולא אמרן אלא דלא אקדימו הנך ואזמון עלייהו בדוכתייהו אבל אזמון עלייהו בדוכתייהו פרח זימון מינייהו אמר רבא מנא אמינא לה [ו]דתנן [ז]מטה שנגבה חציה או שאבדה חציה או שחלקוה אחין או שותפין טהורה החזירוה מקבלת טומאה מכאן ולהבא מכאן ולהבא אין למפרע לא אלמא כיון דפלגוה פרח לה טומאה מינה ה"נ כיון דאזמון עלייהו פרח זימון מינייהו: ב' חבורות וכו': תנא [ח]אם יש שמש ביניהם שמש מצרפן: אין מברכין על היין: ת"ר יין [ט]עד שלא נתן לתוכו מים אין מברכין עליו ב"פ הגפן אלא בורא פרי העץ ונוטלין ממנו לידים כשאין לנטילת ידים ויש לחלק[א] בין הני דאמרינן בפרק כל הבשר (דף קז.) לחזותא קפדינו[ד] ומיהו יש מפרשים לנטילת ידים בעינן מים לכתיב וידיו לא שטף במים[ה]:

כמאן אזלא הא דאמר שמואל וכו' **בר' אליעזר.** לכאורה משמע ממילי דאמר ר"א נוטלין וכו'. ומימה דאמרינן בפרק במה טומנין (ל' נ:) אימר דאמר שמואל במידי דלא ממאים במידי דממאים מי אמר וא"כ היכי מוקים לה הא דשמואל כר"א דהא יין מידי דממאים בנטילת ידים ובמידי דממאים מודה שמואל ועוד קשה דהכא משמע דאין הלכה כשמואל מדמוקי לה כר"א ובפרק שני דביצה (ד' כא.): קאמר אמתא דגמ' דסופני[ו] לאיתויה בי"ט דמטלטלין להו אגב רפתא[ז] כשמואל משמע דקי"ל כוותיה וי"ל דהכא לא קאמר אלא לדברי ר"א[ח] דסבר לה כשמואל ועדיפא מייני קאמר שמתיר אפילו היכא דממאים ולא נחת כאן אלא לפרש טעמא דר"א כדפירשנו ובה"ג אמר דהלכה כדבון דהכא והלכה כמי כשמואל דכי קאמר שמואל הני מילי מידי דלא ממאים אבל מידי דממאים לא[ט] ודלא כפי' (ז) ר"ת שפסק דלא כשמואל מדמוקי ליה כר"א אלא ודאי קיימא לן כשמואל כדפירשנו וא"כ מותר לסמוך הקערה בפת היכא דלא ממאים[י] וי"ל דלריך לאכלו אח"כ ויש נוהגים לאכול דייסא בפת הוחיל ואוכלין הפת אח"כ אבל במס' סופרים (פ"ג) אין אוכלין באוכלין אא"כ היה אוכלן בבת אחת ושמא היא דלא כשמואל[יא]: **מודים חכמים לר"א שאין מברכין עליו עד שיתן לתוכו מים.** תימה דאמרינן לקמן ד' דבריס נאמרו בכוס של ברכה מי ומלא[יב] וי"ל[יג] דבעינן שיתנו מי לתוך הכוס[יד] ואח"כ ימזגנו[טו] אי נמי בעינן מי מן הכתים[טז] אי אמר שמא כדאיתא במכות (ד' טז.): ריסקן ע' נמלים ואחד מי וכו' אלמא דאותו מי היינו אלא[יז] ה"נ בעינן שיהא הכוס אלא בלא[יח] שבירה: **למאי** חזי. פי' ולמאי אמתני לעילוא ומשני לקולייטי[יט] וכן הלכה כרבנן דיין אי מברכין עליו בורא הפת לדאמרינן (פסחים קח.): שמאן אי יאמר:

אין זורקין **את האוכלים.** בהני אלא מודה שמואל אין מעבירין כוס מלא על הפת וגם אין מוחקין עליו בשר אי ואין זורקין את הפת אפילו לא ממאים וכן אבר אוכלין אסור לזרוק במידי דממאים: **ולא** בימות הגשמים. אע"פ שבאגוזים אין האוכל נמחק בתוכו מ"מ כשהן עופלים בעיטו ונמאסים ומיהו עכשיו שדרכן לזרוק מעיט בצית חמנים צריך לזהר שלא יזרקום אלא במקום נקי[כ]: מעיקרא

גלוסקאות. שהרי אף בימות המטר הן נמאסין בזריקתן: **בולען.** בלא ברכה: **פולטן.** ומברך וחוזר ואוכלן: **משקין.** בולען אפילו אפשר לבלען לאחר מלוגמיו ולברך ולא לפולטם שמפסידן: **פולטן מידי דלא ממאים.** במה שנתנו בפיו ויכול לחזור ולאוכלו: במידי

בימות החמה. שאין עיט בדרכים: **אבל לא** בימות החמה הן נמאסין בזריקתן: **בולען.** בלא ברכה: **פולטן.** ומברך וחוזר ואוכלן: **משקין.** בולען אפילו אפשר לבלען לאחר מלוגמיו ולברך ולא לפולטם שמפסידן: **פולטן מידי דלא ממאים.** במה שנתנו בפיו ויכול לחזור ולאוכלו:

מסורת הש"ס

(א) כלים פי"ח מ"ט, (ב) [תוספתא פ"ד ה"ג], (ג) שבת נ: קמנ. ביצה כא:, (ד) ב"ב ל:, (ה) [נ"ז יד: ע"ש], (ו) מס' ד"מ פ"ט [ושם קתני ממשה דבריס ואין יושבין על האוכלין], (ז) [מס' סופרים פ"ג הי"ד], (ח) [תוספתא פ"ח דשבת ה"ק], (ט) [דף מה:], (י) [נר' שבת קמ.], (כ) בדפו"ר ליתא תיבת שיכול. ועי' מהרש"ל ומגה הרוטים, (ל) [נר"ש תוס' שבת עו: ד"ה כדי וכירוטין כט: ופסחים קח: ד"ה שתאן וכ"ג ל:: ד"ה עד],

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה אבל אזמון וכו' אלא עד כדי: (ב) ד"ה מטה וכו' אף לפני פרישה: (ג) תוס' ד"ה כמאן ובו' וי"ל וכו' ר' אליעזר דסבר: (ד) בא"ד ולא פירוש רבינו חננאל שפסק הלא:

הגהות הגר"א

[א] גמ' ונוטלין ממנו כו' ואין נוטלין. ל"ל לכיפך כל"ל שבכש"ש (ובירושלמי ריש פ"ו יין במנן שהוא כמות שהוא אומר עליו בפה"ש ואין נוטלין ממנו לידים מזמן שהוא מזוג אומר עליו בפה"ג ונוטלין ממנו לידים דבריי ר"א ומה"ש אין מי אין מזוג אומרים עליו בפה"ג ואין נוטלין ממנו לידים אמר ר' אבא משום איבוד אוכלין כ"ה גירסת רבינו שם. וי"ש בגמ' כאן כמאן אזלא כו' בר"א דוקא דטעמייהו דרבנן משום איבוד אוכלין כמ"ש בירושלמי ומש"ש בשעת אכילה ראיה מוכחים כ"ש אבל רבינו בה"מ פי' ק"ש דחה ראיה זו ומ"ש: [ב] הש"י ד"ה (ונוטלין ממנו כו' עד אלא כמים) תפ"מ: [ג] שם (ובדקתי בתוספתא ול"ע בה הכי אלא כמו שהוא בספרים) תפ"מ (דגירסת רבינו בתוספתא ג"כ לדקן):

לעזי רש"י

פורשו"ן. שיקור, משקה לרפואה. אמונישטרישו"ן מנה, משאת.

מוסף רש"י

עושה אדם כל צרכיו בפת. בין תמים בין לפרל אותה ומתחה בתכשיל ריחה (שבת נ:) ולא מיישיבן לזמון לאוכלין (ביצה כא: וכנע"ז שבת קמנ.). עד שיתן לתוכו מים. אלא חשיב לשתים מי אלא מזוג ובעינות שלשה מיירי דדרו על מד אלא מיא (רשב"ם ב"ב צז:). לקולייטי. מין פירות (ע"ז יד: ע"ש).

מוסף תוספות

א. לא מבעיא שתי חבורות שאוכלות בבית אחד, אלא אפילו בשני בתים שאין רואין כלל אלו את אלו. תוס' הלא"ש. ב. כיון דע"מ כן נכנסו לאכול יחד. נמוק"י. ג. שאין רואין אלו את אלו. שם. ד. שיהא בהן מראה מים. רש"י מוגן קו. ד"ה לחזותא. אלמא אפילו מראה מים בעינן, ומי פירות אין בהם אפילו מראה מים, ושמא יש לחלק, דמים שנשתנו מראיהם גרועי ממי פירות שעומדין במראיתן ושם

מים עליהם. תוס' הלא"ש. ה. ומכאן סמכו חכמים לנטילת ידים. רשב"ג. [ז]לא נטילת ידים המכשיריין קאמר, אלא לנטילת ידים נקיות בעלמא קאמר. שם. ז. גרעיני תמרין. רש"י ביצה כא: ד"ה הני. ח. [ז]רבנן במידי דממאים כנטילת ידים ביין שמעינן להו דאסרי, ובמידי דלא ממאים לא שמעינן להו לא איסור ולא היתר, ודילמא אף רבנן מודו בה. רשב"ש. ט. קערה שאין בה אוכל שאם יפול עליו שימאיסנו. שם. י. אבל אם אינו אוכל הפת לבסוף אסור דתשיריגן להפסד אוכלין. נמוק"י. יא. ומיהו אגן כשמואל קי"ל כדאמרן. רשב"ש. יב. אלמא חי בעינן. תוס' שבת עו: ד"ה כדי שימנו. יג. דלא שיהא חי כשמבריכין עליו אלא וכו'. שם. יד. שמברכים עליו. תוס' ב"ג לז: ד"ה עד. טו. שלא ימזגנו בכוס זה ויפסוק בכוס אחר ויברך. תוס' שבת שם. שלא ימזגנו. שם. טז. מרגיאו מתוך החבית לשם ברכה. תוס' הלא"ש. יז. דאפילו מת נמי חשיב בריה. תוס' שם. יח. דכיון דאישתני לעלויא לקולייטי מברכין עליה לעולם בורא פרי הגפן. רשב"ש. יט. שיהיו רואין לולקטן. תוס' הלא"ש.

תלמוד בבלי מהדורת נהרדעא החדש, באדיבות הוצאת ח. וגשל, © כל הזכויות שמורות

במידי דלא ממאים נמי. למה לי פולטן לסלקינהו לצד אחד: **יחזור ויאכל שום אחר.** כדי שיסריח יותר. כלומר יוסף על סרחונו [א] ו) ויעשה ברכה לבטלה: ו) **מי שאכל ושתה ולא ברך.** (ז) לפניהם קמי אברכת המוציא וברכת היין: **מהו שיחזור וכו'.** [ב] לאחר אכילה ושתיה: **הלכך.** כיון דאם זכר בתפלה נמי יכול לברך: **אפי' גמר סעודתו נמי יכול לברך: על הטבילה.** אלמא אע"ג דטבל הוא ברכה: **הפס מעיקרא לא חזי.** דרוב טבילות משום קרי הם ובעלי קריין אסורים בברכות שהם דברי תורה כדאמרינן בפרק מי שמתו (לעיל ד' כ:) **ודמוי מעיקרא לאו דמוי הוא** ולכי מתקן הדר מברך אבל האי מעיקרא איחזי וכיון דגמר לידמי ואזיל ולידמי לידמי: **אספרגוס.** כוס שהיו שותים בכל בקר אליבא ריקנא לרפואה: **דבחמרא עסקינן.** דאמרינן לקמן בשמעתין אספרגוס אע"ג יפה ואוקמינן בשל יין. וסימן רמ"ש לאם מעיס תמהוניות: **כי פגיא הויא.** דקתני וכ"ש לבני מעיס: **ביין מיושן.** של ג' שנים כדתנן בבבא בתרא (ד' נח.) יפן משל משמתק מיושן של שלש שנים: **קונם יין שאני טועם.** כהקדש יהא עלי יין שאני טועם: **אלא חי.** יין חי שאינו מזוג: **אין מפסיקין בו.** אלא שותהו בבת אחת: **ואין סומכין אותו.** לאכול אחריו מיד: **בדחמרא.** קמיכתו בפת: **בדשברא.** קמיכתו במינו אם שכר תאנים קמיכתו בתאנים ואם של תמרים הוא קמיכתו בתמרים: **לוקה.** בחולי: **בדחמרא.** לא ירוק: **בדשברא.** אם לא רק מיס הבאים בפיו אחריו לוקה: **אפילו בפני המלך.** ירוק ואל יסתכן: **סוריאל.** מלאך חשוב בא לפני הקב"ה: **אל תעול תלוקך שחרים מיד השמש.** אלא אתה בעצמך עולה ממקום שהוא שם ותלבשנו: **תכספים.** שם תכורת שדים: **איספגגיות.** שם תכורת מלאכי חבלה: **אימתי יצא אדם לידי אחד מן הדברים הללו וילכד.** רבי ישמעאל עלה לרקיע על ידי שם בגרייתא דמעשה מרכבה: **גודא.** כותל: **הוס על ברכה.** ברכת המזון: **בדהה ושטיפה וכו'.** כולהו מפרש להו ואזיל: **מן הקרקע.** אם ע"ג קרקע הסב. ואם על גבי שלחן מגביהו מן השלחן: **במפנה.** לדך דורון ומתיבות: **לאגבי ביתו.** לאשתו: **חי.** שמחוגו במים לאחר שנתנו בכוס של ברכה עליו מי הא תמרן במתני' [ה] אין מברכין. אי נמי חי בלע"ז פריש"ק להביאו מן החבית לשמו: **מעטרהו בתלמידים.** תלמידיו סובבין אותו כשהוא מברך: **בגטלי.** כוסות: **ובברכה אחרת.** כשמגיע לברכת הארץ מוסיף עליה: **מעטף.** בטליתו: אגן

מעיקרא גברא לא חזי. תימה והלא טמא אינו אסור לברך ובקונטרס פירש דבעלי קריין אסורים בדברי תורה [א] וי"ל דמיירי בטבילת גרים [ב] ומפני שהיה טבילה הכריחו לכל שאר טבילות לברך לאחר טבילה [ג] וכן בגט"ש שפעמים אדם בא מבית הכסא ואין אדם רואה לברך עד לאחר הטבילה נהגו העם לברך כל שאר ברכת ידים לאחר טבילה [ד]:

אין לנו אלא ארבעה דברים. ומיהו לא משמע (כן) דפליג ר' יוחנן אהיא דנותנו לימינו דאמרי' לקמן ר"ל יוחנן דאשונים שאלו מהו שתסייע שמאל לימין משמע שכן היו נוהגים. ומיהו מדהאמוראים היו עושים עיטור ועיטוף משמע שהיו מתמירים על עצמן [א] והיו מזהרים בכוסן ולפיכך יש להתמיר בכוס של ברכה:

שטיפה חי ומלא. ילוש"לאמר דסוף פירקין א"ר אחא שלשה דברים נאמרו בכוס של ברכה מלא עיטור ומודח ושלשתן מקרא נפתלי שבע רצון ומלא ברכת ה' שבע עיטור רצון מודח ומלא כמשמעו: **שטיפה** מבחוץ והדחה מבפנים. ופי' ר"י דוקא שאין הכוס יפה שיש בו שיורי כוסות אבל אם הוא יפה בלאו הכי שפיר דמי דלא בעינן אלא שיהא כוס של ברכה יפה: **זוכה לשני עולמות.** פי' הרב רבי יוסף ממרשיליי"א מדהוה ליה למכתב יש ודרוש רש וכתב ירשה הרי יו"ד ה"א יתירה ויו"ד ה"א נגרלו שני עולמות כדאמרינן בהתכלת (מנחות ד' כט:) כי ביה ה' צור עולמים [ו] (אל תקרי צור [ז] אלא נר וכו'): **שמאל** מהו שתסייע לימין. בכוסות גדולות מיירי או בראש אדם בעת שאל להיות בשבת שהוא בתוכה או בנישואין ולריך להאריך בברכת המזון: אין

במידי דלא ממאים נמי לסלקינהו לצד אחד וליברך תרגמא רב יצחק קסקסאה קמיה דרבי יוסי בר אבין משמיה דרבי יוחנן משום שנאמר [1] ימלא פי תהלתך בעוז מיניה מרב חסדא מי שאכל ושתה ולא ברך מהו שיחזור ויברך אמר להו מי שאכל שום וריחו נודף יחזור ויאכל שום אחר כדי שיהא ריחו נודף אמר רבינא הלכך אפילו גמר סעודתו יחזור ויברך דתניא [2] אטבל ועלה אומר בעלייתו ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו על הטבילה ולא היא התם מעיקרא גברא לא חזי הכא [3] מעיקרא גברא חזי והואיל ואידחי אידחי: תנו רבנן אספרגוס יפה ללב וטוב לעינים וכ"ש לבני מעים והרגיל בו יפה לכל גופו והמשתכר הימנו קשה לכל גופו מדקתני יפה ללב מכלל דבחמרא עסקינן וקתני וכל שכן לבני מעים והתניא ללע"ט יפה לרמ"ת קשה כי תניא ההיא במיושן [3] כדתנן [4] קונם יין שאני טועם שהיין קשה לבני מעים אמרו לו והלא מיושן יפה הוא לבני מעים ושתק [ג] אסור בחדש ומותר במיושן שמע מינה: תנו רבנן ששה דברים נאמרו באספרגוס אין שותין אותו אלא כשהוא חי ומלא מקבלו בימין ושותהו בשמאל ואין משיחין אחריו ואין מפסיקין בו ואין מחזירין אותו אלא למי שנתנו לו ורק אחריו ואין סומכין אותו אלא במינו והתניא אין סומכין אותו אלא בפת לא קשיא הא בדחמרא הא בדשברא תני חדא ללע"ט יפה לרמ"ת קשה ותניא אידך לרמ"ת יפה ללע"ט קשה לא קשיא הא בדחמרא הא בדשברא תני חדא רק אחריו לוקה ותניא אידך לא רק אחריו לוקה לא קשיא הא בדחמרא הא בדשברא א"ר אשי השתא דאמרת לא רק אחריו לוקה מימיו נזרקין אפילו בפני המלך: א"ר ישמעאל בן אלישע שלשה דברים סח לי סוריאל שר הפנים [4] אל תטול חלוקך בשחרית מיד השמש ותלבש [5] ואל תטול ידיך ממי שלא נטל ידיו ואל תחזיר כוס אספרגוס אלא למי שנתנו לך מפני שתכספית ואמרי לה אסתלגית של מלאכי חבלה מצפין לו לאדם ואומרים אימתי יבא אדם לידי אחד מדברים הללו וילכד אמר ריב"ל שלשה דברים סח לי מלאך המות אל תטול חלוקך שחרית מיד השמש ותלבש ואל תטול ידיך ממי שלא נטל ידיו [6] ואל תעמוד לפני הנשים בשעה שחוזרות מן המת מפני שאני מרקד ובא לפניהן וחרבי בידי ויש לי רשות לחבל ואי פגע מאי תקנתיה לינשוף מדוכתיה ארבע אמות אי איכא נהרא לעבריה ואי איכא דרכא אחרינא ליזיל בה ואי איכא גודא ליקו אחורא ואי לא ליהדר אפיה ולימא [2] ויאמר ה' אל השטן יגער ה' בך וגו' עד דחלפי מיניה: א"ר זירא א"ר אבהו ואמרי לה במתניתא תנא עשרה דברים נאמרו בכוס של ברכה טעון הדחה ושטיפה חי ומלא עיטור ועיטוף נוטלו בשתי ידיו ונותנו בימין ומגביהו מן הקרקע טפח ונותן עיניו בו ויש אומרים אף משגרו במתנה לאנשי ביתו אמר ר' יוחנן אנו אין לנו אלא ארבעה בלבד [3] [7] הדחה שטיפה [7] חי ומלא תנא הדחה מבפנים ושטיפה מבחוץ א"ר יוחנן כל המברך על כוס מלא נותנין לו נחלה בלי מצרים שנאמר [3] ומלא ברכת ה' ים ודרום ירשה ר' יוסי בר חנינא אומר זוכה ונוחל שני עולמים העולם הזה והעולם הבא עיטור רב יהודה מעטרהו בתלמידים רב חסדא מעטר ליה בגטלי [ד] [8] אמר ר' חנן [9] ובחי [9] אמר רב ששת [9] ובברכת [9] הארץ עיטוף רב פפא מעטף ויתיב רב אסי פרים סודרא על רישיה [10] נוטלו בשתי ידיו א"ר חיננא בר פפא מאי קראה [4] שאו ידיכם קדש וברכו את ה' ונותנו לימין א"ר חייא בר אבא אמר ר' יוחנן ראשונים שאלו שמאל מהו שתסייע לימין אמר רב אשי הואיל וראשונים איבעיא להו ולא איפשט להו אגן

מעיקרא גברא לא חזי. תימה והלא טמא אינו אסור לברך ובקונטרס פירש דבעלי קריין אסורים בדברי תורה [א] וי"ל דמיירי בטבילת גרים [ב] ומפני שהיה טבילה הכריחו לכל שאר טבילות לברך לאחר טבילה [ג] וכן בגט"ש שפעמים אדם בא מבית הכסא ואין אדם רואה לברך עד לאחר הטבילה נהגו העם לברך כל שאר ברכת ידים לאחר טבילה [ד]:

אין לנו אלא ארבעה דברים. ומיהו לא משמע (כן) דפליג ר' יוחנן דאשונים לימינו דאמרי' לקמן ר"ל יוחנן דאשונים שאלו מהו שתסייע לימין משמע שכן היו נוהגים. ומיהו מדהאמוראים היו עושים עיטור ועיטוף משמע שהיו מתמירים על עצמן [א] והיו מזהרים בכוסן ולפיכך יש להתמיר בכוס של ברכה:

שטיפה חי ומלא. ילוש"לאמר דסוף פירקין א"ר אחא שלשה דברים נאמרו בכוס של ברכה מלא עיטור ומודח ושלשתן מקרא נפתלי שבע רצון ומלא ברכת ה' שבע עיטור רצון מודח ומלא כמשמעו: **שטיפה** מבחוץ והדחה מבפנים. ופי' ר"י דוקא שאין הכוס יפה שיש בו שיורי כוסות אבל אם הוא יפה בלאו הכי שפיר דמי דלא בעינן אלא שיהא כוס של ברכה יפה: **זוכה לשני עולמות.** פי' הרב רבי יוסף ממרשיליי"א מדהוה ליה למכתב יש ודרוש רש וכתב ירשה הרי יו"ד ה"א יתירה ויו"ד ה"א נגרלו שני עולמות כדאמרינן בהתכלת (מנחות ד' כט:) כי ביה ה' צור עולמים [ו] (אל תקרי צור [ז] אלא נר וכו'): **שמאל** מהו שתסייע לימין. בכוסות גדולות מיירי או בראש אדם בעת שאל להיות בשבת שהוא בתוכה או בנישואין ולריך להאריך בברכת המזון: אין

פא א מיי' פ"ח מהל' ברכות הל' ז סמג עשין מז עוש"ע יו"ד סי' רפח סעיף ב:
פב ב מיי' פ"ד שם הל' ג עוש"ע או"ח סי' קפז סעיף ח:
פג ג [מיי' פ"ח מהל' ברכות הל' ז עוש"ע יו"ד סי' רלב סעיף טז]:
פד ד ש"ע יו"ד סי' ד סעיף יא:
פה ה ש"ע יו"ד סימן שנט סעיף ב:
פו ו ז מיי' פ"ז מהל' ברכות הל' טו [וסה"מ מהל' שבת הל' ז] סמג שם עוש"ע או"ח סי' קפב סעי' ו ח ב ג:
פז ח עוש"ע שם סעיף ד:

תורה אור השלם

1. יִמָּלֵא פִי תְּהִלָּתֶךָ כָּל הַיּוֹם תִּפְאַרְתֶּךָ:
תהלים עא ח
2. וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל הַשָּׂטָן יִגְעַר יְיָ בְּךָ הַשָּׂטָן וְיִגְעַר יְיָ בְּךָ הַבֹּחֵר בִּירוּשָׁלִָם הֲלוֹא זֶה אוּד מֻצָּל מֵאֵשׁ:
זכריה ג ב
3. וְלִנְפְתָּלִי אָמַר נַפְתָּלִי שְׂבַע רָצוֹן וּמְלֵא בְּרָכָת יְיָ יָם וָדָרוֹם יִרְשָׁה:
דברים לג כג
4. שְׂאוּ יְדֵכֶם קֹדֶשׁ וּבָרְכוּ אֶת יְיָ:
תהלים קלד ב

רבינו חננאל

ואקשינן ובמידי דלא ממאים נמי למה לי פולטן ניסלקינן לצד אחד ולברך. תרגמה ר' יצחק קסקסאה, פירוש כך שמו. [משום שנאמר ימלא פי תהלתך]. בירושלמי דכיצד מברכין רב הונא אמר הרי שנתן לתוך פיו ושכח ולא בירך אם היו משקין פולטן ואם היו אוכלין מסלקן לצדדין, ר' יצחק בר מרי אמר קומי ר' אסי בר בון בשם ר' יוחנן ואפי' אוכלין פולטן דכתיב ימלא פי תהלתך, וכשהן בתוך פיו אין כאן מלא תהלה. ואי קשיא לך היכי תני בהו מסלקן, איכא לתרוצי היכא דאישר איפשר, כגון דלא מימאיס ואיפשר למפלטינהו והדר מיכלינהו מפלט להו ומברך, דכתיב ימלא פי תהלתך. היכא דלא איפשר כגון דמימאיס ואי פליט להו לא מצי אכלינהו, מסלקינהו לצד אחד ומברך. **בעו מיניה דרב חסדא מי שאכל ושתה ולא ברך מהו שיחזור ויברך. אמר להו מי שאכל שום וריחו נודף מעט ויחזור ויאכל שום אחר**, אתמהא, וכי היכי דלא חזי לאינש למיעבד הכי, הכי נמי דמיחייב לצלויי בשעתיה, אי נמי לברוכי על מה דאכל ושכח ולא בירך, בשעת דמידכר לא תחייב לברוכי אתמה, ואיכא לארווחי טעמא דתנן הקורא מכאן ואילך וכו' [ולא הפסיד כאדם הקורא בתורה]. **אמר רבינא הלכך** אפי' **גמר סעודתו מברך.** ואמר רבינא מנא אמינא לה וכו' [דתניא טבל ועלה אומר בעלייתו אשר קדשנו במצוותיו וצונו על הטבילה]. ואסיקנא דלית הילכתא הכי, דהתם גבי טבילה אפי' נזכר ברהתו לא חזי לטבול, אבל הכא וכו' [מעיקרא גברא חזי והואיל ואידחי אידחי]. **הא דטבל ועלה אומר בעלייתו ברוך אקב"ו על הטבילה.** היינו דוקא בטבילת גר דאכתי גברא לא חזי, אבל בשאר טבילות מברך עליהן עובר

הדחה ושטיפה חי ומלא. פי', צריך שיהיה חי בכוס עד על הארץ משום דבשאינו מזוג איכא שבחא דארנא שהיין חזק. וכד מטי לברכת הנפן אין בו במים משום דלא חי בלא מים וזהו מודיע חכמים וכולי'. ואמר ר' יוחנן כל המברך על כוס מלא ונתנין לו נחלה בלא מצרים שנאמר מלא ברכת ה' ים ודרום ירשה ולא עוד אלא שזוכה ונוחל העולם הזה והעולם הבא. **עיטור בתלמידים רב חסדא מעטר בגטלי.** פי', היה נותן לרישה לימין המברך ולרישה לשמאלו כוסות, וכשאמר המברך ברכת הארץ מוסיף מאחר מאלו הכוסות בכוס שביד המברך. [ד]עכשיו כל יין ששותין מזוג הוא במים. **עיטוף דמעטף** או פרים סודריה ארישיה. **מקבלו בשתי ידיו ואוחזו בימינו.** ורבי יוחנן מנע אפילו לסייע בשמאלו.

לעשייתן. א"ר ישמעאל בן אלישע שלשה דברים סח לי סוריא העולם הזה והעה"ב: בכתר שם נורא שמסר לו גבריאל והיה מדבר עם מלאכי השרת. **במתניתא תנא עשרה דברים נאמרו בכוס של ברכה, טעון**

תלמוד בבלי מהדורת נהרדעא החדש, באדיבות הוצאת ח. וגשל, © כל הזכויות שמורות